

gyar kiadványok /Magyar Személynévi Adattárak 1-25., Magyar Névtani Dolgozatok 1-8./ ismertetésével találkozik az olvasó.

Folyóíratszemle:

A belgiumi Naamkunde 6-10. évfolyamai, az amerikai Names 1977/78-as számai és a romániai Limba romana 3. száma kerültek bemutatásra.

38. szám, 1980. október

Tanulmányok és beszámolók:

WOLKMAR HELLFRITZSCH: Tulajdonnevek az anyanyelvi képzésben és nevelésben; W. F. NICOLAISEN: Nevek az irodalomban; PAVEL TROST: A tulajdonnevek két paradox vonása; JANA PLESKALOVA: A földrajzi terminusok és a dűlőnevek kapcsolata; REINHARD E. FISCHER: A Brandenburg név hiteles magyarázata; ISOLDE NEUMANN: Családnevek magyarázata III.; H. WALTHER: E. Eichler 50 éves; E. EICHLER és SOPHIE WANER: Gerhard Schlimpert 50 éves: G. SCHLIMPERT: Sophie Waner 50 éves: E. EICHLER: A Nemzetközi Szláv Bizottság mellett működő Névtani Bizottság 7. munkaértekezlete /1980. szept. 23-25/; E. EICHLER: Munkaértekezlet a keleti szláv helynévi szókincsről /1980. nov. 27/; E. EICHLER: A 8. szlovák névtani konferencia /1980. június 2-6/; A. NAERT: Az északi országok névkutatóinak 8. kongresszusa /1980. jún. 14-18/.

Új kiadványok:

Német, holland, svájci, szovjet kiadványokat ismertetnek.

Folyóíratszemle:

Az angol Nomina 1977-79., a belgiumi Onoma 1977-79., a lengyel Onomastica 1979. és a csehszlovák ZMK. 1979. évi számait mutatják be.

BACHÁT LÁSZLÓ

A MOVOZNAVSZTVO 1979- ÉS 1980-AS SZÁMAINAK NÉVTANI ANYAGA*

Az USzSzK névtudományának legjobb eredményeit /a monográfiák és egyéb önálló kiadványok mellett/ az évente hatszor megjelenő Movoznavszstvo, az Ukrán Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalom-

* Az ukrán onomasztikai kutatások figyelésének problematikájáról a Névtani Értesítő 3. és 4. számában olvashattunk.

tudományi Intézetének folyóirata tükrözi talán leghűbben.

Az alábbiakban e folyóirat névtani jellegű cikkeire szeretnénk ráirányítani a figyelmet. /A címek transliterálásánál a zöngétlen veláris réshangot ch-val, a középső nyelvélláshoz közeledő felső nyelvéllású palatális magánhangzót ü-vel adjuk vissza/.

KOBÜLJANSZKÜJ B. V.: Szchidnokarpatszki mifonyimü 1981/I. 41-50. - A cikk a galíciai hucul falvakban gyűjtött adatokra és hucul témájú irodalmi művekre támaszkodva elemzi a "csort" /ördög/ és "csaklun" /varázsló/ szavak szinonimáit. A szerző a "csort" szemantikai mezejébe tartozó "aridnik" szót a magyar ördög-ből származtatja.

ZSELEZNYÁK J. M.: Z isztoriji mikrotoponyimiji davnyoho Küjeva 1980/3. 15-22. - A tanulmányban három óroszkori kijevi toponima eredetének felderítésére történik kísérlet. 1. Paszünca beszéda: motivált orosz helynév, bizonyos területet jelölt, ahol a novgorodi hajókat Kijevbe kísérő katonai csapat tisztjei éltek, tanultak. 2. Kopürev konyec: északi orosz, talán novgorodi modell szerint képzett helynév, amelyben a possessiv képzős antroponima végső eredetét tekintve finnugor, közelebbről talán komi eredetű. A konyec tag egyes magyar nyelvjárások "vég"-jéhez hasonlóan a település meghatározott részét jelenti. 3. Kozara: a szerző feltételezése szerint eredetileg a kazár kereskedők telephelyét jelölő név. Azt a tételt igazolva, hogy a helynévmagyarozatnak az analógiák a sarkpontjai, hivatkozik BRAJCSEV-SZKIJ M. J. munkájára, aki a IX. századi eseményekből ismert "uhorszka hora" helynevet magyar kereskedők telephelyével hozza összefüggésbe. /Kolü i jak vünük Küjiv. Kijev. 1963. 127/

KARPENKO J.: Szlovnük hidronymiv Ukrajinü 1980/4. 92-95. - A szótárról a NÉ 3. számában olvashattunk ismertetést.

SEKERA M. H.: Vzajemogyija sevszkoji ta antroponymicsnoji lekszükü v isztoriji ukrajinszkoji movü. 1980/5. 43-48. - A cipésmesterség szókincese mint a szakszavak egyik legősibb csoportja az antroponimáknak nem lebecsülendő forrását képezi. A cipésmesterséggel kapcsolatos antroponimiai alakulatok lexikai és szemantikai szempontból változatosak, és sajátosan tükrözik a szakszavak más csoportjaival is kölcsönhatásban lévő foglalko-

zás lexikájának történeti változásait.

A vizsgált családnevek jelentősebbik része foglalkozást jelentő szakszóból ered: Svec, Szapozsnyik, Csobotar, Cserevücs-nük, Susztyir stb. Ritkábbak a munkaeszközök részei, a termékekhez felhasznált anyagok és a késztermékek elnevezéseiből keletkezett nevek, mint a: Silo, Klepik, Csepil, Skurat, Csobit, Basmak stb. A "svec" /varga/ szakszó régies és ritka alakváltozata a "sevc" nagy szerepet kapott a családnevek képződésében: Sevcsenko, Sevcsenkov, Sevcsuk, Sevcsik, Sevics, Sevc stb. A képzett alakulatok közül az egymástól eltérő morfológiai megformáltságú Sevcsenko és Sevcsuk családnevek örvidenek szélesebb elterjedtségnek, amiben területi oppozíciót is mutatnak: míg a Sevcsenko családnev eredetileg az Ukrajna keleti részén volt ismeretes, addig a Sevcsuk elsősorban az ország nyugati területein terjedt el.

P. I. CSUCSKA: Wolnicz - Pavlowska E.: Osiemnastowieczne imiennictwo ukrainske w dawnym województwie ruskim 1980/6. 91-93. - Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdansk 1978. 148 str. - Az ungvári névtanos a lengyel szerzőnőnek a hajdani ruszin vajdaság 1785-1788-as kataszteri jegyzékében szereplő ukrán névanyagról írott monográfiáját elemzi.

POLJARUS T.: Horpünücs V. O. Loboda V. V. Maszenko L. T.: Vlasznyi nazvi i vidtoponyimicsnyi utvorennja ingulobuzkoho mezsüriccsja. Kijev. 1977. 191 str. 1979/I. 70-72. - Az Ingula és Bug folyóköz/ének/ tulajdonnevei és toponimiai eredetű alakulatai.

KARPENKO O. J.: Do pütannya pro formü oszobovoho imenyi 1979/2. 61-63. - Az orosz dialektusok többségéhez hasonlóan a dél-ukrajnai orosz nyelvjárásokat is az jellemzi, hogy azokban egymás mellett él a hivatalos keresztnév /imja/ és a szintén neutrális töltésű, de eltérő morfológiai struktúrájú és hangalakú keresztnévi funkciójú név. Az utóbbiak közül egy-egy hivatalos névvé is változhat.

SEVCOVA V. O.: Szufikszalnüj szlovotvir oszobovüch csolovücsüch imen. 1979/2. 57-61. - SEVCOVA 18. századi adatokat vizsgálva feltárja egy szűkebb régió, a Dnyeper középső folyása balparti vidéke, szóképzéssel létrejött személyneveinek sturktúrá-

ját, csoportosítja az érintett személynevekre jellemző képzőket, megállapítja produktivitásuk fokát, megvilágítja a motiváló és motivált név összefüggéseit.

KARPENKO J.: Otyin E. Sz. Hidronymü Szchidnoji Ukrajinü. 1979/2. 71-73. – Kelet-Ukrajna víznevei.

ZSELEZNYAK I. M.: Hidronymü Ukrajinü jak dzserelo vidnovlennya dejaküch hidrohraficsnüch terminyiv. 1979/4. 46-52. – A szerző számos példával illusztrálja, hogy az ukrainai víznevek, nyelvtörténeti megközelítésben, számos esetben rejtenek magukban mai ukrán nyelvben ismeretlen vízrajzi szakszavakat.

KOREPANOVA A. P.: Antonyimija v onomasztüci. 1979/4. 52-59. – A névtani antonimák sajátosak, számos extralingvális tényező árnyalja őket. Típusukat tekintve lehetnek lexikaiak vagy különböző tövűek, pl.: mokrüj – szuchüj, és grammatikaiak vagy egytövéek, pl.: Rad – Nerad. Lexikai antonimák létrehozására a lexémáknak csupán kis hányada alkalmas és használatos, olyanok, amelyek képesek segíteni a térbeli tájékozódást /verchnyj – nyiznyij/, vagy jelölhetik az objektum topográfiai minőségét /mokrüj – szuchüj/. Grammatikai antonimák képzésére gyakrabban a ne-, ritkábban pedig a bez- elem használatos. A szerző kísérletet tesz a névtani antonimapárok jellemzőinek csoportosítására, elméleti modelljének megrajzolására. A cikk értékét növeli, hogy Korepanova állításait a szláv nyelvterület egészéről vett példaanyaggal támasztja alá.

MASZENKO L. T.: Litopüszna bolochivszka zemlja v szvitli onomasztücsnüch danüch. 1979/4. 59-64. – A történeti szakirodalomban ma sincs egységes vélemény a Bolochovo/ o/ név jellegéről, nem eldöntött: várost jelölt-e vagy pusztán területet, továbbá az, hogy az általa jelölt objektum hol terült el. Maszenko névtani adatok tükrében kísérli meg a felvetett problémák megoldását és etimológiákat is javasol.

PALAMARCSUK O. L.: Vidtvorennya cseszküch ojkonymiv pluralia tantum v ukrajinszküch perekkladach chudozsnyoji literaturü. 1979/5. 70-73. – A cseh nyelv -ice elemre végződő helynevei /Lidice, Pardubice stb./ pluralia tantumok, eredetüket tekintve nőneműek, az orosz és az ukrán nyelvben pedig ragozhatatlanok. Azok az orosz és ukrán műfordításokban tetten érhető kísérletek,

melyek e típusú cseh helyneveket nőneműsíteni törekszenek, illetve a többszámot kifejező morfémát a megfelelő orosz ill. ukrán morfémákkal kívánják visszaadni, ellentmondanak a földrajzi nevek egyik fő funkciójának, az identifikálásnak - ezért kerülendőek.

MOZHOVŰJ V. J.: Zaszvojennya zapozücseny v apeljativnyij ta onomasztücsnyij lekszüci. 1979/5. 73-76. - A cikk írója azzal az állásponttal polemizál, amely az onomasztikai egységek és az apellatívák átadását-átvételét is egyaránt kölcsönzésként tartja számon, annak ellenére, hogy azoknál a kölcsönzés folyamata és a kölcsönzések adaptációja elvileg és gyakorlatilag különböző. Az apellatívák /minden a tulajdonnéven kívül/ kölcsönzésénél a szó hangtestének átadása-átvétele másodlagos fontosságú, fő a jelentés átadása-átvétele, amely aztán az átvevő nyelv talaján módosulhat is. A tulajdonnevek kölcsönzésénél /a kétnyelvű környezet kivételével/ pedig elsődleges, de semmiképpen el nem hanyagolható szerepe van a hangalaknak; a beilleszkedéssel, meghonosodással járó kisebb változások pedig nem érintik a tulajdonnév szemantikai természetét. E megjegyzésekhez kapcsolódva Mozhovűj új terminusokat javasol, és ábrán szemlélteti a tulajdonnevek kölcsönzésének folyamatát.

BÜCSKO Z. M.: Nazvü vulüci v ukrajinszkij movi. 1979/5. 76-81. - A szerző nyelvjárási anyagra építve tárja fel az út-megnevezések lexikai-szemantikai csoportjába tartozó szavak /doro-ha, sljach, sosze, sztezska, provulok, bulvar, naberezsna, proszpekt, mahisztrál, vulica stb./ jelentését, használati körét, esetenként etimológiáját.

ADAMOVA L. - ZSABICKA N.: Belenykaja V. P.: Ocserki anglo-jazücsnoj toponymiki Moszkva... 1979/5. 91-92. - Az angol nyelvű toponimia alapvonalai - ismertetés.

KARPENKO O.: V Ukrajinszkij onomasztücsnij komissziji 1979/6. 93-94. - Az informatív jellegű cikk az Ukrán Névtani Bizottság /UNB/ munkáját ismertetve kiemeli: az UNB a nemzetközi névtani konferencia határozatainak tükrében tevékenykedik. 1977-79 között az UNB ülésein számos elméleti és gyakorlati jellegű névtani tudományos dolgozatot hallgattak és vitattak meg. /Megjegyezzük, közöttük olyanokat is, amelyek a keleti szláv népek és

nyelvek bonyolult etnogenetikai problémáit vizsgálják./

Az ukrán névtanosiok kiemelt feladatai között szerepel, hogy elkészítsék az orosz évkönyvek ukrainai földrajzi neveinek etimológiai szótárát, közreműködjenek egy szláv /össz-szláv/ névtani atlasz létrehozásában, továbbá a szláv hidronimákkal kapcsolatos problémák feltárása és tisztázása.

Az UNB a továbbiakban is aktívan keresi a névtani kutatások hatékonyabbá tételének módjait, megkülönböztetett figyelmet fordít az onomasztikai kutatások koordinálására, publikálási lehetőségek biztosítására.

A cikkben hangot kap az a vélemény is, hogy a névtani kutatások tudományos összehangolását nagy mértékben segítené a Povolnyennya UOK /UNB Közleményei/ című periodika felújítása vagy egy névtani évkönyv kiadása.

UDVARI ISTVÁN

СПРАВОЧНИК ЛИЧНЫХ ИМЕН НАРОДОВ РСФСР.

Москва, Издательство "Русский язык", 1979.

574 стр.

Milyen nevet kapjon az újszülött? Milyen neveket jegyezhet be az anyakönyvvezető? Ezeket a mindennapi élet által felvetett kérdéseket válaszolják meg a névtan szakemberei olyan névgyűjtemény összeállításával, amely választékot kínál és normaként szolgál a névadó szülőknek és a nevet bejegyző anyakönyvvezetőknek - írja A. V. SZUPERANSZKAJA a névkönyv előszavában. A névadás és névbejegyzés gyakorlatát segítő jelent meg 1965-ben Az OSzSzSzK népeinek névkönyve c. névgyűjtemény első kiadása. /Ilyen céllal jelent meg LADÓ JÁNOS Magyar utónévkönyv c. munkája is 1971-ben./ A névkönyv első kiadásának példányai rég elfogytak, sok anyakönyvi hivatalból hiányzik a gyűjtemény. Ez a körülmény indokolta a névkönyv átdolgozott és bővített második kiadását.

A névkönyv az OSzSzSzK 16 autonóm köztársaságában, 5 autonóm területén és 10 nemzeti körzetében élő, 36 nyelven beszélő népeinek anyakönyvvezető személynévanyagát tartalmazza.

A gazdag névanyagot nyelvcsaládok szerinti csoportosításban